

УДК 378.635.174-057.87(477)(043.5)

Кудрявцева Г.І.,

ст. слідчий слідчого відділу Броварського відділу поліції Головного управління Національної поліції в Київській області, аспірантка, Харківський національний університет внутрішніх справ, annakudr2018@ukr.net
Україна, м. Харків

ПЕДАГОГІЧНА ДІАГНОСТИКА СФОРМОВАНOSTІ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

У статті розглядається проблема педагогічної діагностики сформованості професійної відповідальності майбутніх офіцерів Національної поліції.

Мета статті полягає в обґрунтуванні та виокремленні комплексу методів для педагогічної діагностики сформованості професійної відповідальності майбутніх офіцерів поліції під час здобуття професійної освіти.

Виокремлено критерії сформованості професійної відповідальності (особистісно-регулятивний, ціннісно-мотиваційний, професійно-операційний) та запропоновано комплекс методів та авторських методик для діагностики сформованості професійної відповідальності майбутніх офіцерів Національної поліції. Наведено результати констатувального експерименту, які свідчать про низький рівень сформованості професійної відповідальності у майбутніх офіцерів поліції за обраними критеріями.

Ключові слова: професійна підготовка, професійна відповідальність, критерії, показники та рівні сформованості професійної відповідальності, курсанти, офіцери Національної поліції.

Постановка проблеми. Особливості розвитку сучасного суспільства, соціально-економічні зміни ставлять перед професійною освітньою системою завдання вдосконалення педагогічної діагностики сформованості професійної відповідальності майбутніх офіцерів Національної поліції. Стратегія розвитку сучасної фахової освіти визначає потребу в розробці квалітативних методів діагностування рівнів сформованості професійної відповідальності майбутніх офіцерів Національної поліції.

Поняття «професійна відповідальність» офіцера поліції визначаємо як інтегративну характеристику особистості, яка є результатом ставлення до виконання професійних обов'язків у відповідності до вимог закону і професійної діяльності, яка забезпечує її ефективне виконання і виявляється у здатності офіцера Національної поліції приймати обґрунтовані рішення у межах своїх повноважень, проявляти наполегливість і сумлінність щодо їх реалізації та готовність відповідати за результати і наслідки своєї діяльності.

Професійна відповідальність є важливою особистісною характеристикою поліцейського, що формується у процесі фахової освіти. Тобто якість освітньої підготовки певною мірою впливає на формування зазначеного феномену під час навчання у закладі вищої освіти.

Проведений аналіз наукової літератури та практики професійної підготовки поліцейських свідчить про наявність проблеми педагогічної діагностики професійної відповідальності, оскільки на тепер день відсутні чітко визначені валідні методики, які б були орієнтовані на пряме вивчення рівня її сформованості у майбутніх офіцерів поліції. В існуючих методиках перевірки якості цілісного освітнього процесу у частині, що спрямована на формування професійної відповідальності майбутніх офіцерів поліції, не представлені чіткі критерії його оцінювання, не визначені можливості об'єктивного аналізу його результатів.

Мета роботи – обґрунтувати та запропонувати методи педагогічної діагностики сформованості професійної відповідальності майбутніх офіцерів поліції під час здобуття професійної освіти.

Виклад основного змісту. Для досягнення поставленої мети було розглянуто можливості кваліметричного підходу, який дозволяє розробити відповідні методи для діагностики складних наукових феноменів. П. Ясінець вказує на те, що при оцінюванні освітнього процесу недостатньо використовуються кваліметричні процедури, експертні і математико-статистичні методи [1, с.75]. Разом з тим, застосування кваліметричного підходу (від лат. qualis – методи кількісної оцінки якості педагогічного процесу) дозволяє більш обґрунтовано підійти до оцінювання не тільки рівнів знань, умінь, навичок, але і сформованості професійних компетенцій майбутніх фахівців.

Цієї ж думки притримуються Ю. Максименко, Г. Матвеев, які зазначають, що сучасна фахова освіта розвивається у нових напрямках, але незмінними залишаються завдання, пов'язані з формуванням професійних компетенцій майбутніх фахівців. Реалізація цього процесу вимагає не тільки впровадження активних форм і методів педагогічної дії, але і адекватних методів оцінки їх ефективності. Найбільш прийнятними в педагогічній діяльності є методи, що реалізуються за допомогою засобів кваліметричної діагностики [2, с.67].

Мета діагностики результатів процесу формування професійної відповідальності майбутніх офіцерів Національної поліції в тому, щоб за допомогою певних кваліметричних засобів здійснити об'єктивну оцінку сформованості професійної відповідальності майбутніх офіцерів Національної поліції.

Як зазначає А. Кравцов, «кваліметричні результати – це відзеркалення і фіксація конкретних особливостей в розвитку індивідуальності людини, які можуть бути як «сильними», так і «слабкими». Але, і в одному, і в ін-

шому випадках, соціальна і психологічна цінність індивідуальності людини не знижується». Автор зазначає, що сучасні соціальні та професійні вимоги до особистості фахівця вимагають нових підходів до оцінювання поведінки і діяльності людини [3, с.69].

Сучасну ситуацію в теорії і практиці діагностування сформованості професійної відповідальності майбутніх офіцерів поліції можна охарактеризувати суперечностями, що склалися між: потребою у діагностиці рівня сформованості професійної відповідальності майбутніх офіцерів Національної поліції і недостатньою розробленістю методів їх діагностики у педагогічній практиці; необхідністю в об'єктивній і якісній діагностиці рівня сформованості професійної відповідальності майбутніх офіцерів Національної поліції і нерозробленістю валідного педагогічного інструментарію для її оцінювання [4].

У наукових працях, присвячених педагогічній кваліметрії (Г. Азгальдов, А. Казарінов, А. Мірошніченко, В. Міхеев, В. Огорелков, В. Панасюк, В. Черепанов та ін.), визначена концептуальна модель технології оцінювання рівня сформованості професійних компетенцій майбутніх фахівців, яка відображає послідовний взаємозв'язок алгоритмів (анкетування, валідації, оцінки рівня сформованості професійних компетенцій майбутніх фахівців) і визначає послідовність дій, виконання яких дозволяє отримати оцінку рівня сформованості професійних компетенцій майбутніх фахівців. Як зазначають Ю. Максименко, Г. Матвеев, методики оцінювання рівнів сформованості професійних компетенцій майбутніх фахівців і обробки результатів анкетування сприяють ефективному проектуванню і конструюванню вимірювальних засобів, їх експертизи і дозволяють здійснити індивідуалізацію навчання, з урахуванням особливостей і можливостей студентів [2, с.82].

Ми вважаємо, що педагогічна діагностика рівня сформованості професійної відповідальності майбутніх офіцерів Національної поліції, також може здійснюватися на засадах системного і кваліметричного підходів, що відображає ефективність функціонування освітнього процесу як соціально-педагогічної системи, зміни у розвитку особистості курсантів, визначає достатній, задовільний і незадовільний рівні сформованості у них професійної відповідальності і дозволяє об'єктивно оцінити динаміку її розвитку.

Аналіз наукових праць таких вчених як І. Матюшин, О. Романенко, І. Погоріла свідчить, що натеper в освітньому процесі відсутня єдина думка про те, якою повинна бути модель формування професійних компетенцій майбутніх фахівців, скільки рівнів вона може включати і використання яких кваліметричних методик оцінювання рівня сформованості професійних компетенцій майбутніх фахівців буде забезпечувати достатню ефективність контролю і сприятиме адекватному моніторингу у процесі професійної підготовки.

На підставі аналізу ряду робіт, присвячених проблемам діагностики структури знань і умінь студентів (курсантів), їх властивостей і особистісних якостей ми пропонуємо в якості інструментарію педагогічної діагностики рівня сформованості професійної відповідальності майбутніх офіцерів Національної поліції використовувати кваліметричні анкети-вимірювальники. Запропонована

технологія діагностики рівнів сформованості професійної відповідальності майбутніх офіцерів Національної поліції включає процедури валідації анкети і визначення її надійності як контрольного вимірювального інструменту.

На етапі діагностики початкового рівня сформованості професійної відповідальності майбутніх офіцерів Національної поліції нами було розроблено і використано такий комплекс методів дослідження.

1. Модифікована нами методика для діагностики сформованості вольових якостей особистості (Б. Смірнов) [5].

2. Авторська анкета оцінки рівня сформованості у курсантів відповідального ставлення до майбутньої професійної діяльності.

3. Тест «Мотивація професійної діяльності» К. Замфір (у модифікації А. Реана) [6].

4. Опитувальник для діагностики мотивів професійної діяльності фахівців (Т. Францева) [7].

5. Авторська анкета оцінки рівня сформованості професійних знань, вмінь і навичок майбутніх офіцерів поліції.

6. Авторська анкета самооцінки майбутніми офіцерами поліції здатності до професійного самовиховання і самовдосконалення.

7. Авторська анкета для з'ясування особливостей впливу викладацького складу закладу освіти на процес формування професійної відповідальності майбутніх офіцерів Національної поліції у процесі фахової підготовки.

8. Методи математичної статистики для визначення достовірності отриманих результатів. Було використано χ^2 (хі-квадрат) тест, в основі якого лежить визначення критерія згоди Пірсона.

Вибір зазначених вище методик, які використовувалися під час констатувального експерименту, визначався на підставі таких критеріїв:

- валідність методики і її адаптованість до мети і завдань дослідження;
- доступність у застосуванні методики і в оцінці отриманих результатів;
- можливість використання вибраних методик в освітньому процесі закладів освіти із специфічними умовами навчання.

Освоєнням завданням на констатувальному етапі було з'ясування початкового рівня сформованості професійної відповідальності майбутніх офіцерів Національної поліції.

У педагогічному експерименті брали участь курсанти I курсу Харківського національного університету внутрішніх справ факультету № 3 (Превентивної діяльності) та курсанти Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ. У педагогічному експерименті було задіяно 212 курсантів; 105 осіб склали контрольну групу (КГ), 107 осіб – експериментальну (ЕГ). Також було задіяно 12 викладачів, керівництво курсів зі стажем роботи більш 5 років.

Склад контрольної й експериментальної груп було визначено за допомогою таких методів:

- гніздова вибірка, тобто одиницями дослідження виступали не тільки окремі респонденти, а й колективи

(у даному випадку – навчальні групи) із подальшим вибором курсантів;

- квотна вибірка, а саме, в експериментальну і контрольну групи курсантів відбирали з дотриманням квот (1 курс навчання, спеціальність – 262 «Правоохоронна діяльність»).

Розбіжність між чисельністю в експериментальній і контрольній групах є незначною (2 особи) і обумовлена кількістю курсантів у навчальних групах, що суттєво не впливає на результат дослідження.

Педагогічна діагностика рівнів сформованості професійної відповідальності майбутніх офіцерів Національної поліції проводилася поетапно, відповідно до мети і завдань дослідження.

1. Розробка і апробація діагностичного інструментарію.
2. Анкетування курсантів, викладачів, керівництва курсів за допомогою розробленого і підбраного нами діагностичного інструментарію.
3. Проведення діагностичного інтерв'ю з кожним курсантом.
4. Математична обробка результатів дослідження.
5. Запровадження і реалізація визначених нами педагогічних умов формування професійної відповідальності майбутніх офіцерів Національної поліції у процесі фахової підготовки з розробленням алгоритму аналізу ефективності проведеної роботи.

У ході дослідження було виокремлено критерії сформованості професійної відповідальності у майбутніх офіцерів поліції: особистісно-регулятивний, ціннісно-мотиваційний, професійно-операційний.

Особистісно-регулятивний критерій характеризує здатність фахівця осмислювати власні прагнення, усвідомлювати наслідки дій, вчинків, діяльності (бездіяльності), здатність співвідносити їх з морально-етичними нормами і законами; прогнозувати комплекс можливих наслідків власних дій у певній ситуації; погоджувати власні цілі поведінки із засобами їх досягнення; визнавати й приймати результати та наслідки особистісного вибору; контролювати себе, власні емоції, бажання, дії, діяльність (бездіяльність) та поведінку; дотримуватися певних норм, правил, принципів, зобов'язань; діяти в межах правових, соціальних та етичних норм; чесно, старанно та своєчасно виконувати професійні обов'язки; брати на себе відповідальність за старання та своєчасне виконання обов'язків.

Ціннісно-мотиваційний критерій дозволяє визначити ставлення до обраної професії; наявність прагнень, установок, інтересу, мотивів професійної діяльності і виявляється через відповідальне ставлення до виконання професійної діяльності; визнання соціальної значущості та важливості даної професії; наявність стійких професійних інтересів; почуття гордості та глибокої поваги до правоохоронної діяльності; наявність стійкої направленості на свідоме і добросовісне виконання вимог присяги, законів, наказів у професійній діяльності; стійкої потреби до подолання труднощів і досягнення поставленої мети; дотримання нормативності поведінки; емоційно-позитивного ставлення до виконання завдань професійної діяльності.

Професійно-операційний критерій характеризує володіння системою правових знань (законів, положень,

нормативно-правових актів, інструкцій та ін.), які регулюють професійну діяльність; сформованість професійних умінь і навичок: організаційних, інформаційних (уміння працювати з нормативно-правовими актами та різними інформаційними джерелами; уміння застосовувати їх у професійній діяльності); інструментальних (здатність до аналізу та узагальнення професійної інформації, використання системи понять відповідної галузі для вирішення конкретних професійних завдань, здатність варіативно використовувати знання у різних ситуаціях професійної діяльності); оціночно-рефлексивні умінь (здатність до критичного самоаналізу і самооцінки, самовиховання і самовдосконалення).

Діагностика показників сформованості професійної відповідальності майбутніх офіцерів Національної поліції за особистісно-регулятивним критерієм здійснювалася за допомогою модифікованої нами методики для діагностики сформованості вольових якостей особистості Б. Смірнова, анкети оцінки рівня сформованості у курсантів відповідального ставлення до майбутньої професійної діяльності, анкети експертної оцінки рівня сформованості у курсантів відповідального ставлення до майбутньої професійної діяльності.

Узагальнені результати оцінювання сформованості у курсантів як майбутніх офіцерів Національної поліції професійної відповідальності за особистісно-регулятивним критерієм наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Сформованість у курсантів професійної відповідальності за особистісно-регулятивним критерієм (констатувальний експеримент)

№ з/п	Рівні сформованості	Експериментальна група (105 осіб)		Контрольна група (107 осіб)	
		осіб	%	осіб	%
1	Високий	14	13,3	15	14,0
2	Середній	24	22,9	24	22,4
3	Низький	67	63,8	68	63,6

Як видно із наведених даних, сформованість професійної відповідальності у значній кількості курсантів ЕГ і КГ (63,8% та 63,6%), як майбутніх офіцерів Національної поліції, за особистісно-регулятивним критерієм має низький рівень.

Діагностика показників сформованості у курсантів професійної відповідальності за ціннісно-мотиваційним критерієм здійснювалася за методикою «Мотивація професійної діяльності» К. Замфір (у модифікації А. Реана), допомогою опитувальника для діагностики мотивів професійної діяльності фахівців (Т. Францева).

Узагальнені результати сформованості професійної відповідальності у курсантів за ціннісно-мотиваційним критерієм наведено у таблиці 2.

Таблиця 2

Сформованість у курсантів професійної відповідальності за ціннісно-мотиваційним критерієм, у %

№ з/п	Рівні сформованості	Експериментальна група (105 осіб)		Контрольна група (107 осіб)	
		осіб	%	осіб	%
1	Високий	16	15,2	17	15,9
2	Середній	28	26,7	27	25,2
3	Низький	61	58,1	63	58,9

Результати педагогічної діагностики свідчать, що у більшості курсантів ЕГ і КГ (відповідно 58,1% і 58,9%) сформованість професійної відповідальності за ціннісно-мотиваційним критерієм має низький рівень прояву.

Діагностика показників сформованості у курсантів професійної відповідальності за професійно-операційним критерієм здійснювалася за допомогою авторських анкет: оцінки рівня сформованості у курсантів відповідального ставлення до майбутньої професійної діяльності; анкети оцінки рівня сформованості професійних знань, вмінь і навичок майбутніх офіцерів поліції, анкети самооцінки майбутніми офіцерами поліції здатності до професійного самовиховання і самовдосконалення.

Результати сформованості у курсантів професійної відповідальності за професійно-операційним критерієм наведено у таблиці 3.

Таблиця 3

Сформованість у курсантів професійної відповідальності за професійно-операційним критерієм, у %

№ з/п	Рівні сформованості	Експериментальна група (105 осіб)		Контрольна група (107 осіб)	
		осіб	%	осіб	%
1	Високий	8	7,6	9	8,4
2	Середній	14	13,3	13	12,1
3	Низький	83	79,1	85	79,5

Аналіз отриманих результатів свідчить, що у переважній більшості курсантів ЕГ і КГ (79,1% і 79,5% відповідно) сформованість професійної відповідальності за професійно-операційним критерієм знаходиться на низькому рівні.

Узагальнені (середні) результати констатувального експерименту наведено у таблиці 4.

Таблиця 4

Загальний рівень сформованості професійної відповідальності майбутніх офіцерів поліції

№ з/п	Рівні сформованості	Експериментальна група (105 осіб)		Контрольна група (107 осіб)	
		осіб	%	осіб	%
1	Високий	13	12,4	14	13,1
2	Середній	22	20,9	21	19,6
3	Низький	70	66,7	72	67,3

Узагальнені результати сформованості професійної відповідальності у курсантів ЕГ та КГ свідчать про те, що значна їх кількість (відповідно 66,7% і 67,3%) має низький рівень її сформованості.

При цьому за особистісно-регулятивним критерієм високий рівень сформованості виявлено у 13,3% курсантів ЕГ і 14,0% курсантів КГ; середній рівень у 22,9% і 22,4% курсантів ЕГ та КГ; низький – у 63,8% курсантів ЕГ і 63,6% КГ. За ціннісно-мотиваційним критерієм високий рівень діагностовано у 15,2% курсантів ЕГ і 15,9% курсантів КГ; середній рівень у 26,7% курсантів ЕГ і 25,2% курсантів КГ, низький – у 58,1% курсантів ЕГ і 58,9% курсантів КГ. За професійно-операційним критерієм високий рівень сформованості професійної відповідальності виявили у 7,6% курсантів ЕГ і 8,4% курсантів КГ; середній рівень у 13,3% курсантів ЕГ і 12,1% курсантів КГ; низький – у 79,1% і 79,5% курсантів ЕГ і КГ відповідно.

Результати констатувального експерименту засвідчили актуальність дослідження і необхідність, по-перше, цілеспрямованого і спеціально організованого формування професійної відповідальності у майбутніх офіцерів поліції шляхом координації та узгодження роботи усіх учасників освітнього процесу; по-друге, визначення, обґрунтування та запровадження педагогічних умов, спрямованих на формування професійної відповідальності майбутніх офіцерів поліції у процесі фахової підготовки у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання.

Висновки. Отже, узагальнені результати педагогічної діагностики професійної відповідальності за обраними критеріями (особистісно-регулятивним, ціннісно-мотиваційним та професійно-операційним) свідчать про низький рівень її сформованості у майбутніх офіцерів Національної поліції. Цей факт пов'язаний, на нашу думку, з початком навчання у закладі освіти зі специфічними умовами навчання і недостатньою обізнаністю курсантів про зміст професійної діяльності поліцейських, відсутністю досвіду виконання певних професійних функцій.

Результати констатувального експерименту засвідчили актуальність дослідження і необхідність, по-перше, цілеспрямованого і спеціально організованого формування професійної відповідальності у майбутніх офіцерів поліції шляхом координації та узгодження роботи усіх учасників освітнього процесу; по-друге, визначення, обґрунтування та запровадження педагогічних умов, спрямованих на формування професійної відповідальності майбутніх офіцерів поліції у процесі фахової підготовки у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання.

Література

1. Ясінець П.С. Професійна підготовка у ВНЗ. Київ: Лібра, 2008. 212 с.
2. Максименко Ю.Б., Матвеев Г.П. Основы теории вероятности и математической статистики для психологов. Донецк: Юго-Восток, 2001. 122 с.
3. Крауцов А.А. Критерии анализа методик диагностики воспитанности. Педагогическая диагностика. 2002. № 2. С.68-79.
4. Яременко П.С. Професійна підготовка майбутніх працівників ОВС України. Київ: Лібра, 2001. 167 с.
5. Ильин Е.П. Психология воли. Санкт-Петербург: Питер, 2009. 368 с.
6. Психология личности: тесты, опросники, методики / сост. Н.В. Киришева, Н.В. Рябчикова. Москва: Геликон, 1995. 653 с.
7. Францева П.Н. Опросник для диагностики мотивов профессиональной деятельности специалистов. Вестник Самарской гуманитарной академии. 2010. № 2. С.146-160.

References

1. Yasinets P.S. Professional preparation in VNZ. Kyiv: Libra, 2008. 212 s.
2. Maksimenko Yu.B., Matveev G.P. Osnovy teorii veroyatnosti i matematicheskoy statistiki dlya psihologov. Donetsk: Yugo-Vostok, 2001. 122 s.
3. Kravtsov A.A. Kriterii analiza metodik diagnostiki vospitanosti. Pedagogicheskaya diagnostika. 2002. # 2. S. 68-79.
4. Yapemenko P.S. Profesiynna pidgotovka maybutnix pratsivnykiv OVC Ukraini. Kyiv: Libra, 2001. 167 s.
5. Il'in E.P. Psihologiya voli. Sankt-Peterburg: Piter, 2009. 368 s.
6. Psihologiya lichnosti: testyi, oprosniki, metodiki / sost. N.V. Kirisheva, N.V. Ryabchikova. Moskva: Gelikon, 1995. 653 s.
7. Frantseva T.N. Oprosnik dlya diagnostiki motivov professionalnoy deyatel'nosti spetsialistov. Vestnik Samarskoy gumanitarnoy akademii. 2010. # 2. S. 146-160.

Kudriavtseva H.I.,

Senior Investigator of the Investigation Department of Brovary Police Office of the Main Department of the National Police in Kyiv Region, post-graduate student, Kharkiv National University of Internal Affairs, annakudr2018@ukr.net

Ukraine, Kharkiv

**PEDAGOGICAL DIAGNOSTICS OF THE FORMATION OF PROFESSIONAL RESPONSIBILITY
OF THE NATIONAL POLICE FUTURE OFFICERS**

The article deals with the issue of the formation of professional responsibility of the National Police future officers.

The purpose of the article is to substantiate and identify a suite of methods for pedagogical diagnostics of the formation of professional responsibility of the Police future officers while obtaining professional education.

The criteria formation of professional responsibility (personal and regulatory, value and motivational, professional and operational) have been identified and a suite of methods and proprietary methodologies for diagnostics of the formation of professional responsibility of the National Police future officers, have been suggested. The results of the ascertaining experiment, indicating a low level of the formation of professional responsibility of the National Police future officers according to the selected criteria, have been presented.

Key words: *professional training, professional responsibility, criteria, indicators and levels of the professional responsibility development, police cadets, the National Police officers.*

